

**KULTURNOZGODOVINSKO
IZROČILO HRANILNIKOV
IN HRANILNIH KNJIŽIC**

Aleksander Videčnik

KULTURNO IZROČILO HRANILNIKOV IN HRANILNIH KNJIŽIC
Celje 1988

336.722.262

29785

Knjižnica
od 33
VIDEČNIK, A. :
Kulturnozgod.
336.722.262(091)

0029785

KNJIŽNICA MOZIRJE

COBISS *

Izdala Ljubljanska banka Splošna banka Celje v 2000 izvodih. Za Ljubljansko banko Splošno banko Celje Jože Veber. Tiskala Tiskarna »Jože Moškrič«.

Po mnenju republiškega komiteja za kulturo št. 4210-246/88 AV z dne 22. 4. 1988 je ta knjžica oproščena prometnega davka na podlagi 6. točke 36. člena v zvezi s 1. točko 37. člena Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu.

Fotografska dela opravil Milan Kolšek.

Kaj nam povedo hranilniki

Po svetu, pa tudi pri nas so znane zanimive zbirke hranilnikov. Ti pripomočki denarništvu nosijo v sebi značilnosti nekega obdobja in kraja, kjer so nastali.

Ko se je človek zavedal pomena varčnosti in s tem varčevanja, ko so se uveljavili kovanci kot plačilno sredstvo, so že kmalu izdelali tudi prve hranilnike, ki so sprva bili iz gline, vendar pa že domiselnih oblik. Bolj ko se je uveljavljalo hranilništvo, bolj se je hranilnik izpopolnjeval, tako v oblikovnem kot tehničnem pogledu. Že v svojih začetkih hranilnik ni bil igračka, ampak spoštovani del kulturnega okolja in življenja.

Ena največjih zbirk hranilnikov v Evropi je v Stuttgartu, saj šteje preko 1500 primerkov. Seveda imajo razni muzeji po svetu v svojih zbirkah hranilnike, ki so tako ali drugače zgodovinskega pomena. Velike zbirke najdemo tudi na drugih kontinentih. Preteklosti teh predmetov varčevanja namenjajo povsod veliko pozornost. In če spet omenimo razmere v Evropi, moramo opozoriti na bogate zbirke hranilnikov na Nizozemskem in v skandinavskih državah. V naših razmerah žal temu niso posvečali ustrezne pozornosti, saj večina bank ni smatrala, da bi bilo to potrebno. Manjša zbirka hranilnikov je v Celjski mestni hranilnici, večjo pa je imel bančni delavec Medved v Ljubljani.

Proučevanje preteklosti in kulturnega izročila hranilnikov je v svetu zelo razvito, s tem se ukvarjajo vidni znanstveniki. Zaenkrat pri nas ni tako, verjetno, pa bo kdo med mladimi strokovnjaki posvetil tudi tej vsebini potrebno pozornost. Res je, da v naših razmerah ne moremo govoriti o stoletni preteklosti hranilnikov domače izdelave, vendar pa beležimo tudi tu določen razvoj. Znano je, da je že A. M. Slomšek priporočal šolsko varčevanje, šoštanjski učitelj Peter Musi pa piše v Novicah 1844, da je ustanovil šolsko hranilnico ... in da je šolarjem razdelil »hranilnice«. Takrat so uporabljali za hranilnike izraz »hranilnica«. Kot vemo, so Musijeve hranilniki bili lončeni, lončarju je sam plačal ceno zanje. Zato lahko trdimo, da so pri nas na šolah uporabljali hranilnike že pred denarnimi zavodi. O tem je več napisal France Ostanek v brošurici Šolsko hranilništvo na Slovenskem, Ljubljana 1977.

Nepoznavanje kulturnega in zgodovinskega izročila hranilnikov povzroča marsikje prepričanje, da je hranilnik namenjen izključno mladinskemu varčevanju in da mora biti kar se le da podoben igrački. Res je, da je v današnjem času marsikaj drugače, da služi hranilnik pretežno mladim, vendar pa bi tudi že zato moral biti spoštovan in bi moral predstavljati delček kulturnega življenja na vseh ravneh.

In v tem je vrednost tega zapisa, ki ga je namenila LB Splošna banka Celje širokemu krogu svojih varčevalcev: da bi namreč vsaj površno spoznali preteklost in pomen hranilnikov.

Hranilniki po svetu in pri nas

Zelo lepi hranilniki so bili najdeni v vseh predelih sveta, tako v Mali Aziji, Afriki, Ameriki in seveda v Evropi. Kot menijo raziskovalci, so služili sprva za zbiranje darov, pozneje pa so jih v te namene uporabljali v cerkvah, samostanih in drugje. Že stari Egipčani so imeli hranilnike v templjih, da posebej ne omenjamo starih Grkov in Rimljanov.

S časom prehaja hranilnik vse bolj v rabo med širšimi krogi ljudi in tako dobiva tudi postopno bolj domiselne oblike in zunanjo podobo na sploh. Zaradi oblik, izdelave in namena so torej hranilniki resnični pričevalci časa in stopnje kulture okolja, kjer so nastajali. Če so v Evropi prevladovale oblike soda, lonca, vreč, raznih posod, omar, škrinj, knjig, pokrival, hiš, ključavnic, mlinov na veter in še bi lahko naštevali, so drugje nastajali hranilniki značilnih oblik za posamezna okolja svojega izvora. Razvoj tehnike je vplival tudi na oblikovne rešitve hranilnikov, saj se vzporedno s tem napredkom pojavijo: zračni baloni, avtomobili, parniki in podobne oblike. Vsekakor pa so bile v vseh časovnih razdobjih pogostne oblike hranilnikov: človek, upodobitev najrazličnejših živali od zajca do ptičev vseh vrst. Najpogostneje se pojavlja prašiček, ki je pri mnogih narodih simbol varčnosti. Za Francijo je, denimo, značilna veverica, ki tudi pomeni varčnost. Zelo zanimive so oblike hranilnikov, najdenih v Afriki: ponazarjali so tamkajšnje živali, tako pa so ravnali tudi ljudje v južnoameriških deželah in v Indiji, kjer so pogosto rabili obliko ribe, ki pri njih pomeni znak varčnosti.

Če so hranilniki odraz okolja, kjer so nastali, je izvedba sama dokaz časa, v katerem so bili izdelani. Najstarejši doslej ohranjeni hranilnik je iz 3. stoletja pred časovnim štetjem in izhaja iz Grčije. Imenujejo ga thesauros,* je iz gline in ponazarja grški tempelj. Številni najdeni hranilniki so rimskega izvora; tudi ti so glinasti in najčešče hruškaste oblike. Že tu najdemo veliko razliko v zunanji podobi. Če je grški hranilnik bogato okrašen, so rimski brez okraskov, torej skromnejši, vsaj v začetku.

Tudi med izkopaninami v Pompejih so našli hranilnik hruškaste oblike. V Sloveniji so arheologi našli primerke rimskih hranilnikov. Hranijo jih na Ptuj v tamkajšnjem muzeju. Najdeni so bili v okolici Ptuja, kar je zgodovinsko pogojeno, saj so tam bile vedno močne naselbine Rimljanov.

V 17. stoletju se pojavijo hranilniki raznih združenj, to so skupni hranilniki. Posebno znani so »cehovski«, ki so kot društveni imeli po dve ključavnici, tako ni nikoli imel dostop do denarja en sam človek. Značilno za te hranilnike je bilo, da so iz kovin in rokodelsko narejeni. Če so

* Beseda se lahko tolmači kot zaklad ali blagajna: tako razlago najdemo v Riječniku stranih riječi, Zagreb 1979. Iz nje izhajajoča beseda tezavracija pa pomeni kopičenje denarja v trezorju / Slovar tujk, Maribor 1987.

nekoč prevladovali hranilniki iz gline, včasih izdelani kar doma, so se sedaj uveljavili zahtevno narejeni kovinski hranilniki.

Vsekakor postaja tudi zunanja podoba hranilnikov vse bolj odraz stanu, kateremu je namenjena. Tudi to dokazuje vpliv okolja na samo obliko, izdelavo in njegovo vrednost. Tako so med bogatimi meščani kmalu prevladovale razkošno delujoče podobe; to velja najbolj za čas, ko se je uveljavil porcelanasti hranilnik. Gre za prava umetniška dela. Vse do prodora industrijsko izdelanih hranilnikov so ti bili vseskozi rokodelske mojstrovine, posebno kovinski, ki so v določenih primerih pravo tehnično odkritje tistega časa.

V naših razmerah smo z narodnim hranilništvom pričeli šele sredi preteklega stoletja, torej je ta zvrst denarništva pri nas razmeroma mlada. Temu primerno moramo ocenjevati naše dosežke na tem polju, vendar pa se nimamo česa sramovati. Hranilništvo je kmalu doseglo razmah do te mere, da smo leta 1937 našli na Slovenskem kar 506 denarnih zadrug (hranilnic). Razvoj denarne kulture je seveda tudi pri nas zahteval potreben čas. Še posebej velja ta trditev za uvajanje hranilnikov preko domačih hranilnic.

Že pred prvo svetovno vojno so nekatere močnejše hranilnice namenile varčevalcem hranilnike; glede tega je znana Ljubljanska mestna hranilnica. Kasneje so njenemu zgledu sledile številne hranilnice. Sprva so bile oblike hranilnikov enake, štirioglate, z ročajem na vrhu in z odprtino za

Dunajska lesena skrinjica iz 19. stoletja

Veliki holandski hranilnik iz okoli 1700

*Lep primerek domačega hranilnika
iz okoli 1910 (Hranilnica Griže)*

kovance prav tako na vrhu. Običajno so to bili svetli kovinski izdelki ključavničarskih mojstrov. Res pa je, da so bili trajni, saj jih ni bilo mogoče zlahka poškodovati. Dosledno so nosili napis hranilnice, katere last so bili. Hranilnice so jih namreč samo posojale varčevalcem.

Zelo so se hranilniki uveljavili pri nas v času med obema vojnama. Domala vsaka hranilnica je imela svoj hranilnik. Glede oblikovnih rešitev posameznih primerkov nismo zaostajali za razvitim svetom. Nastali so hranilniki različnih oblik in izvedb, vendar pa vsi kovinske izdelave. Na Štajerskem je gotovo eden lepših hranilnik hranilnice v Grižah. Zelo lep je bil tudi žalski, ti so namreč odstopali od običajnih oblik, bili so za tiste čase prava posebnost (hrani jih Celjska mestna hranilnica).

V času med obema vojnama smo imeli hranilnice in banke; prve so delovale na zadružni podlagi, druge pa kot denarni zavodi z vsemi pooblastili. Razlika v prizadevanjih za varčevanje med ljudmi je bila odločno opazna. Na sploh so smatrali, da je varčevanje prebivalstva stvar hranilnic, zato najdemo med hranilniki le redke, ki bi jih bila izdala kakšna banka. Za pospeševanje varčevanja med mladino banke seveda niso imele pravega posluha.

Mladinsko varčevanje je poglavje, ki mu moramo posebej nameniti nekaj misli. Gre dejansko za vzgojo mladega rodu in denarni zavodi po svetu namenjajo tej dejavnosti posebno pozornost.

Po drugi svetovni vojni je kaj kmalu prevzela od Denarnega zavoda Slovenije vse bančne posle Narodna banka, hranilnice so bile do leta

Domači kovinski hranilniki iz dvajsetih let in hranilnik iz l. 1910

1946 vse ukinjene. V veliki meri so varčevanje pospeševale komunalne in kreditne banke, pa tudi zadružne hranilnice in posojilnice. Prav slednje so pričele poglobljeno sodelovati s šolami v mladinskem varčevanju. Tako je razumljivo, da so se hranilniki v novi Jugoslaviji pojavili sorazmerno pozno in ne že takoj po osvoboditvi. Oblikovno so bili enotni, industrijske izdelave in največkrat kovinski. Šele z uveljavljanjem plastičnih izdelkov so se pojavili hranilniki najrazličnejših oblik. Izdelovalci so videli v tem predvsem samo poslovne možnosti, zato niso zunanji podobi izdelkov posvečali ustrezne skrbi. Tako so postali hranilniki predmet hlastanja po denarju, manj pa odraz časa in okolja, v katerem so nastajali. V bankah je bilo premalo smisla za lepoto in ustrezno zunanjo podobo. Kot izjemo lahko navedemo Zadružno hranilnico in posojilnico v Celju, Kreditno banko Celje ter kreditni banki v Mariboru in Ljubljani. Slednja je že imela kmalu svojo službo za poslovanje s prebivalstvom in je skrbela za enotno zunanjo podobo bančnega delovanja. Vendar pa so naše banke nasploh posvečale premalo skrbi enotni zunanji podobi vseh bančnih pripomočkov.

Kreditna banka Celje je uvedla simbol za mladinsko varčevanje, to je bila pikapolonica. Izdala je hranilnik te oblike in poskrbela za vse vrste gradiva, ki je med ljudmi uveljavljalo ta lik kot neke vrste znak mladinskega varčevanja te banke.

To je po združitvi z Ljubljansko banko prevzela njena osrednja služba za posle s prebivalstvom in vse enote Ljubljanske banke so postopoma

prevzemale pikapolonico kot znak mladinskega varčevanja. Kmalu so temu vzoru sledile še druge banke: mariborska je uveljavljala lik »cvenka«, koprška »delfina«, Jugobanka svojega »ježka«, Beograjska »medvedka« in podobno. V nekaterih bankah v naših republikah so se pojavili lepi hranilniki, likovno podobni raznim narodopisnim posebnostim okolja, v katerem so nastali. Seveda je naše naštevanje zelo skopo in morda tudi pomanjkljivo.

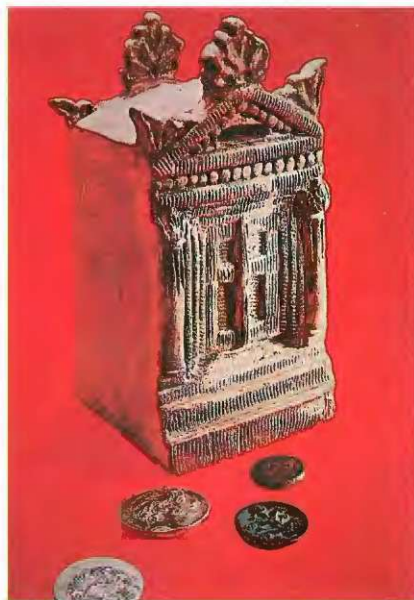
Tehnične izvedbe sodobnih hranilnikov so postajale vse bolj domiselne. Žal pa je hranilnik opazno postajal tržni predmet in ne bančni pripomoček.

Sprehod v svet

Če pričnemo naš sprehod v antičnem obdobju, potem opišimo najprej grški hranilnik Thesaurus, za katerega domnevajo, da je služil helenističnim duhovnikom za zbiranje darov vernikov. Velja za najstarejšega med doslej najdenimi, ima obliko templja tistega časa in je glinaste izvedbe. Izraz thesaurus je koren za pozneje uveljavljeno besedo trezor, ki je še danes v rabi med bančniki vsega sveta. Domnevajo tudi, da so že stari

Grški hranilnik thesaurus iz 3. stoletja pred n. š.

Rimski hranilnik iz 1. stoletja po n. š.

Rimski hranilnik iz 1. stoletja pred n. š.

Grki uporabljali hranilnike raznih hruškastih oblik, vendar pa za tako trditev manjka dokazov.

Tudi pri Rimljanih je imel hranilnik svoje mesto. Celo večjo veljavo je pridobil. Njihovi hranilniki so bili največ hruškaste oblike in seveda glinasti, vendar brez raznih okraskov. Verjetno je vzrok za to v praktični plati izdelave, ki je spričo takratnih pripomočkov v lončarstvu pač tudi odraz časa. Iz tistega časa najdemo še hranilnike čebulaste oblike. Premožnejši ljudje so naročili zahtevnejše oblike in izdelave hranilnikov, ki so bili tudi okrašeni in posebnih oblik. Znane so oblike: denarne skrinje, čebelji panji in podobno, to pa so bili že lepo izdelani primerki. Lahko trdimo, da so Rimljani v marsičem posnemali Grke.

Najdbe nepoškodovanih hranilnikov iz antičnega obdobja so redke. Največkrat so nahajališča na kraju nekdanjih lončarskih peči. Te odkrivajo povsod, kjer so živeli Rimljani.

Srednji vek

Med preseljevanjem narodov se je popolnoma porušil rimski denarni sistem. Kovanci so izgubili vrednost, varčevanje je šlo v pozabo. Ni bilo torej tudi potrebe po hranilnikih. V nekaterih nekdanj rimskih pokrajinah v Evropi pa se je ohranilo rimsko izročilo hranilnikov. To je opaziti še

Cehovski hranilnik iz 17. stoletja

Bavarski hranilnik iz 16. stoletja

danes v Južni Franciji, delih Španije in Italije. To lahko trdimo tako glede oblik in izdelave, pa tudi uporabe gline.

V srednji Evropi se je s pojavom rokodelstva in obrtništva spet postopno uveljavilo varčevanje v družinah. V cerkvah in na drugih javnih mestih so tudi zbirali kovance. Vse to je pospešilo izdelovanje hranilnikov; zdaj so že imeli zahtevnejše oblike in izdelavo. Zanimiva je najdba hranilnika pri St. Poeltnu v Avstriji leta 1923. Gre za zelo prostoren hranilnik hruškaste oblike, izdelan iz gline z odprtino za kovance v navpični smeri. Strokovnjaki sodijo, da je nastal v času od 1230 do 1250. Zelo pogosti so hranilniki med izkopaninami iz konca 14. stoletja, ki so večkrat leseni in obiti s kovino. Gre za oblike denarnih skrinj. Okoli 15. stoletja se pojavijo množično kovinski hranilniki, sprva še brez okrasov, ki so bili v rabi vse do 18. stoletja. Iz tega obdobja slovi renesančni hranilnik, ki ga je leta 1587 izdelal za sebe kleparski mojster v Nemčiji. Ta hranilnik ima že varnostno zaveso na odprtini za kovance.

V poznem srednjem veku se zelo uveljavijo cehi; značilni so hranilniki iz tega časa. Že je opazna tekma med izdelavci tako v obliki, kot izvedbi. Prišli so do veljave kovači s svojimi umetninami. Znan je cehovski hranilnik z dvema ključavnicama, kar pomeni, da sta le dva pooblaščenca človeka skupaj lahko razpolagala z zbranim denarjem. Hranilniki so bili zdaj vse lepši in domiselni po obliki in izdelavi. To ne velja zgolj za kovinske, pač pa tudi za porcelanaste primerke.

Novejše obdobje

V 19. stoletju se je v Evropi izredno razširila uporaba hranilnikov. Stilno so bili to izdelki kot rokoko, empir, bidermajer in podobno. Pojavijo se hranilniki z različnimi pisanimi reki o varčnosti, kmalu pa tudi z naslovi hranilnic, ki so hranilnik namenile varčevalcem.

Razvoj varčevalne kulture je bil pri različnih narodih različen. Prednjačijo skandinavske dežele, Anglija in nekatere srednjeevropske države. Tod je bil seveda tudi hranilnik cenjen, tako tudi v Ameriki, kjer je varčevanje postalo potreba in običaj. Temu primerno se je širila ponudba hranilnikov. V Ameriki zasledimo že v dvajsetih letih poplavo hranilnikov različnih mehaničnih izvedb. Znana je opica, ki se ji položi kovanec v desno roko, s posebnim vzvodom sproži mehanizem, ki vrže kovanec v odprtino; pri tem opica maje z glavo in premika oči. To je seveda že bolj igračka kot predmet spoštovanja.

Kitajci so veliko uporabljali obliko prašička, Japonci spet obliko denarne skrinje, v Južni Aziji so uporabljali bambusovo cev, v Čilu so znani lepo izrezljani hranilniki, obraz indijanske kulture. Pogosto so izdelani v obliki človeka, konja in vseh vrst drugih živali, najdemo pa tudi izredne rezbarije iz kokosovega oreha. Keramični izdelki so bogato pobarvani. Alžirski hranilniki so iz gline, le redke pa so najdbe na območju Konga. Zbiranje hranilnikov je v svetu velika kulturna naloga. Predmete znan-

Stekleni hranilnik z medeninastim okovjem iz Šlezije okoli 1840

Angleški hranilnik iz 18. stoletja

Hranilnik v obliki pokala iz okoli 1730

stveno proučujejo. Lahko trdimo, da sodi k ugledu denarnega zavoda tudi zbirka hranilnikov in numizmatični zaklad. Denarni zavodi skrbijo za pospeševanje proučevanja vedenja o preteklosti denarništva nasploh. Pri nas je ta pobuda bolj zapostavljena. Narodna banka Slovenije je izdala ugledno knjigo o partizanskih vrednostih papirjih, celjska banka pa je založila dve knjigi o preteklosti denarništva na območju Celja. Ljubljanska banka je omogočila proučevanje in zapis o delovanju Mihaela Vošnjaka, o šolskem hranilništvu in o začetkih šolskega hranilništva na Slovenskem. Morda nismo vsega našteli, vendar pa je jasno, da bodo morale glede tega banke narediti še kaj več.

Sklepne misli

S tem zapisom smo posegli v pri nas dokaj neobdelano področje. V času, ko denar le malo cenimo, naj bo to opozorilo na čase, ko bo varčevanje spet odlika vsakega omikanega človeka. Ob tem pa je potrebno poudariti resnične vrednote, ki se skrivajo tako v hranilnikih, kot tudi v hranilnih knjižicah. To je del naše preteklosti, hkrati pa izročilo našim zanamcem o časih, ki jih niti mi ne pomnimo in bi bili izbrisani iz spomina, če jih ne bi ohranili vsaj na ta skromen način. Gre za bežen prikaz neke omike in časa, v katerem so naši predniki naredili vse, da bi nam ohranili domovino in kulturo.

Aleksander Videčnik

Nekaj hranilnikov Ljubljanske banke

Uporabljeni viri: Stuttgarter Zeitung, številka 28/1968
Tyll Kroha, Sparbuechsen ein Brevier, Branschweig 1959
Lebenskunst in kleiner Muenze, Deutscher Sparkassenverlag,
Stuttgart 1960
A. Videčnik, Hranilništvo skozi čas, Celje 1971

Hranilne knjižice na Slovenskem

Tudi hranilne knjižice so priča časa in kulture.

Na Slovenskem so narodni denarni zavodi nastajali šele v drugi polovici prejšnjega stoletja. Pri nas so tedaj že obstajale razne mestne in okrajne hranilnice, bile pa so samo nemške in so seveda delovale raznarodovalno in potujčevalno. S ceneniimi posojili so, predvsem na Štajerskem, privabljal nemške obrtnike in druge podjetnike v deželo, ki so zaradi cenene delovne sile in dokaj nerazvitih razmer uspešno delovali. Razni rokodelci, industrijalci in trgovci so tako našli možnost za razvoj, s tem pa so spravljali naše delovne ljudi v gospodarsko in često tudi v politično odvisnost.

Tuji gospodarski moči so se Slovenci morali postaviti v bran in znan je poziv dr. Josipa Vošnjaka v Slovenskem narodu, ko poudarja nujno potrebo po gospodarski osamosvojitvi našega naroda. Narodni veljaki njegovemu pozivu niso kaj prida sledili, saj so še vedno prevladovala prepričanja, da se narod najbolje narodno utrjuje v čitalnicah. Vošnjak

Knjižica Hranilnice Radovljica iz okoli 1910

Hranilna knjižica Južnoštajerske hranilnice v Celju iz okoli 1910

V Celju je delovala takrat edina delavsko-stanovanjska zadruga; imenovala se je Lastni dom. Knjižica je iz okoli 1905

Knjižica Celjske mestne hranilnice iz tridesetih let

je videl dober vzor za svoje načrte v čeških denarnih zavodih, ki so takrat že uspešno delovali tudi v narodov blagor.

Seveda je treba upoštevati razlike, ki so takrat vladale na Slovenskem. Na Kranjskem naši ljudje še daleč niso bili tako narodnostno ogroženi kot na Štajerskem, zato v ljubljanskih krogih narodnih veljakov opozorilo dr. Josipa Vošnjaka ni naletelo na ustrezen in pričakovan odmev.

Če je bil dr. Josip Vošnjak dober načrtovalec zamisli o narodnih denarnih zavodih, je bil izredno prizadeven izvrševalec in organizator njegov brat, inž. Mihael Vošnjak, ki se je zaradi bolezni predčasno upokojil in nastanil v Celju. Mihael Vošnjak se je z vso vnemo narodno zavednega moža posvetil ustanavljanju hranilnic, ki naj bi bile steber slovenskega gospodarskega razvoja oziroma osamosvojitve. Res je imel presenetljive uspehe in na Štajerskem so hitro nastajale hranilnice, tako da je 1883 sklical predstavnike obstoječih slovenskih hranilnic v Celju, kjer so ustanovili zvezo, ki naj bi vnaprej skrbela za organizacijska vprašanja hranilnic in seveda tudi za strokovno pomoč. Ta zveza je res postala steber narodnega hranilništva na Štajerskem.

Proti koncu preteklega stoletja so se »Vošnjakovke«, kot so radi rekli novo ustanovljenim denarnim zavodom, gospodarsko in organizacijsko

okrepile. Tako je razumljivo, da so poslovanje iz leta v leto tudi izboljševale.

Prve hranilne knjižice so bile enotne in so na platnični strani imele nalepko, na katero je hranilnica odtisnila svoj žig, da je varčevalec razpolagal z ustreznim pripomočkom za poslovanje s svojo hranilnico. Kaj kmalu pa so večje in trdnejše hranilnice založile lastne hranilne knjižice. Te so bile potem seveda različne, tako v zunanji podobi kot v opremi. Vse so imele dosledno enak poslovni del, namenjen za vpise in spremembe stanja na hranilni vlogi.

Če so nekatere hranilnice sprva imele »vložne« knjižice, so proti koncu devetdesetih let ta naziv spremenile v »hranilno« knjižico. Lahko trdimo, da so ljudje v načelstvih hranilnic imeli posluh za zunanjo opremo tiskovin, kajti ponekod so veliko žrtvovali, da so imeli lepo hranilno knjižico. Da bi temu bilo tako, so povabili k oblikovanju znane slovenske umetnike in grafične strokovnjake. Ti so seveda tudi po svoje tekmovali med seboj.

Največ grafično lepih knjižic je nastalo v obdobju secesije. Zato so nekatere med njimi prava mojstrovina svojega časa. Izbranstvo grafičnih rešitev še danes zbuja pozornost med strokovnjaki. Da bi knjižice kar se le da predstavljale določeno hranilnico, so ponekod na notranjo platnično stran tiskali pogled na kraj oziroma sedež hranilnice. Tudi prva stran ali bolje naslovna stran je pogosto lepo ilustrirana. Posebno se je ta način uveljavil, ko so se 1908 pojavile kmečke hranilnice in posojilnice po naših krajih. S tem je prišlo do medsebojnega tekmovanja ne le v poslovnem smislu, pač pa tudi glede pripomočkov, ki so jih od hranilnic prejeli varčevalci.

Po prvi svetovni vojni je želja po lepi zunanji podobi knjižic razumljivo nekoliko upadla, saj so se hranilnice zaradi visokih vojnih posojil, ki so jih morale podpisati, znašle v težkem položaju. Vendar pa najdemo že

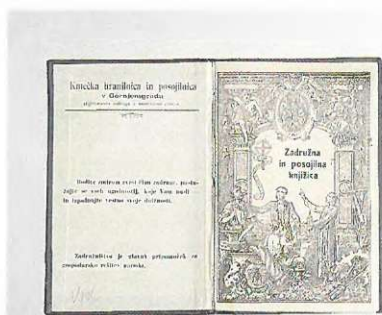
Zlata hranilna knjižica Mestne hranilnice ljubljanske iz tridesetih let

Vložna knjižica iz Radovljice

Knjižice za mladinsko varčevanje iz Celja (po osvoboditvi)

Hranilna knjižica Kmečke hranilnice in posojilnice Gornji grad iz tridesetih let

v začetku tridesetih let nove, sodobno oblikovane hranilne knjižice, ki so bile delo vidnih slovenskih umetnikov; med njimi so bili npr. Maksim Gaspari, Miha Maleš in drugi.

Med najzanimivejše hranilne knjižice tistega časa sodi nedvomno »zlata hranilna knjižica« Ljubljanske mestne hranilnice. Opremil jo je Maksim Gaspari. Vezana je bila v usnje svetle barve, na platnici je bil v zlatu odtisnjen ljubljanski grb. Prva stran je bila značilno Gasparijevo delo. Knjižica je bila posebej oštevilčena, torej ne le z vložno številko, temveč tudi z zaporedno številko zlate knjižice.

To so namenjali vsako leto najboljšemu študentu in dijaku v Ljubljani. Predaja je bila zelo slovesna, bodisi v rotovski dvorani ali pa v sejni sobi Ljubljanske mestne hranilnice ob prisotnosti najvidnejših predstavnikov javnega življenja. Na ta način je želela ta znana Ljubljanska hranilnica poudariti svoj splošni ugled.

Ali so hranilnice tekmovalle med seboj le zaradi poslovnih koristi? To bi lahko zanikali, verjetno je bilo pomembnejše navajanje k spoštovanju hranilne knjižice. Ta je tedanjim varčevalcem res veliko pomenila in so jo tudi skrbno čuvali. Zato ni naključje, da imamo v zbirki knjižice častitljivih starosti, vendar so ohranjene kot nove. Takšen odnos je nasploh veljal do hranilnic, ljudje so jih spoštovali in jim tudi zaupali. Vojni časi so nekoliko omajali zaupanje ljudi v denarne zavode. Menjave valut so prizadejale varčevalce tako po prvi, kot tudi po drugi svetovni vojni. Seveda za takšne primere ne kaže kriviti denarnih zavodov.

Ko govorimo o lepi zunanji podobi hranilnih knjižic, ne moremo mimo dejstva, da današnji čas že zaradi tehničnih zahtev poslovanja v denarnih zavodih ne prenese več takšnih oblikovnih posebnosti. Sedaj morajo knjižice ustrezati poslovanju preko računalnikov, ročni vpisi so skoraj docela odpadli. Težava je tudi v tem, da je v sedanjem času postala hranilna knjižica sredstvo za pogosto bančno poslovanje in temu primerno ne traja dolgo. Željenega spoštovanja do knjižice kot bančne listine ne

more biti tudi spričo stalnega razvrednotenja denarja. Zato tudi ni več »pravega varčevanja«, saj se to spričo obrestne mere dejansko ne izplača. Vse to spreminja odnos ljudi tudi do bančnih listin, kot je knjižica.

Kot posebnost svoje vrste moramo omeniti Denarni zavod Slovenije, ki ga je SNOOS ustanovil 12. marca 1944 v Črnomlju. To je edinstven primer, da je neko osvobodilno gibanje imelo svoj denarni in emisijski zavod v tedaj okupirani Evropi. Ta zavod je takoj pričel tudi z zbiranjem hranilnih vlog. Izdal je vložne knjižice; prve so bile vezane v padalsko svilo. Kljub vojnemu času je bila knjižica kar imenitna.

Kmalu po osvoboditvi je vse bančne posle prevzela Narodna banka. Ta ni kaj prida pospeševala varčevanja, tem bolj pa so ga njene naslednice – komunalne, kreditne in zadružne banke oziroma hranilnice.

Vendar pa tekmovanja za lepo hranilno knjižico ni bilo več, bile so si več ali manj podobne, po zunanji podobi nezahtevne. Upravičeno lahko trdimo, da so tudi hranilne knjižice, sicer v časovno omejenem obdobju, pričevalke zgodovinsko-kulturnega izročila.

A. Videčnik

Uporabljeni viri: Hranilne knjižice iz zbirke A. Videčnik
Zgodovinski arhiv v Celju

*Hranilna knjižica Celjske mestne hranilnice
iz šestdesetih let*

.....
.....
29785

Knjižnica

od 33

VIDEČNIK, A. :

Kulturnozgod.

336.722.262(091)

0029785

KNJIŽNICA MOZIRJE

CC0199 ©

